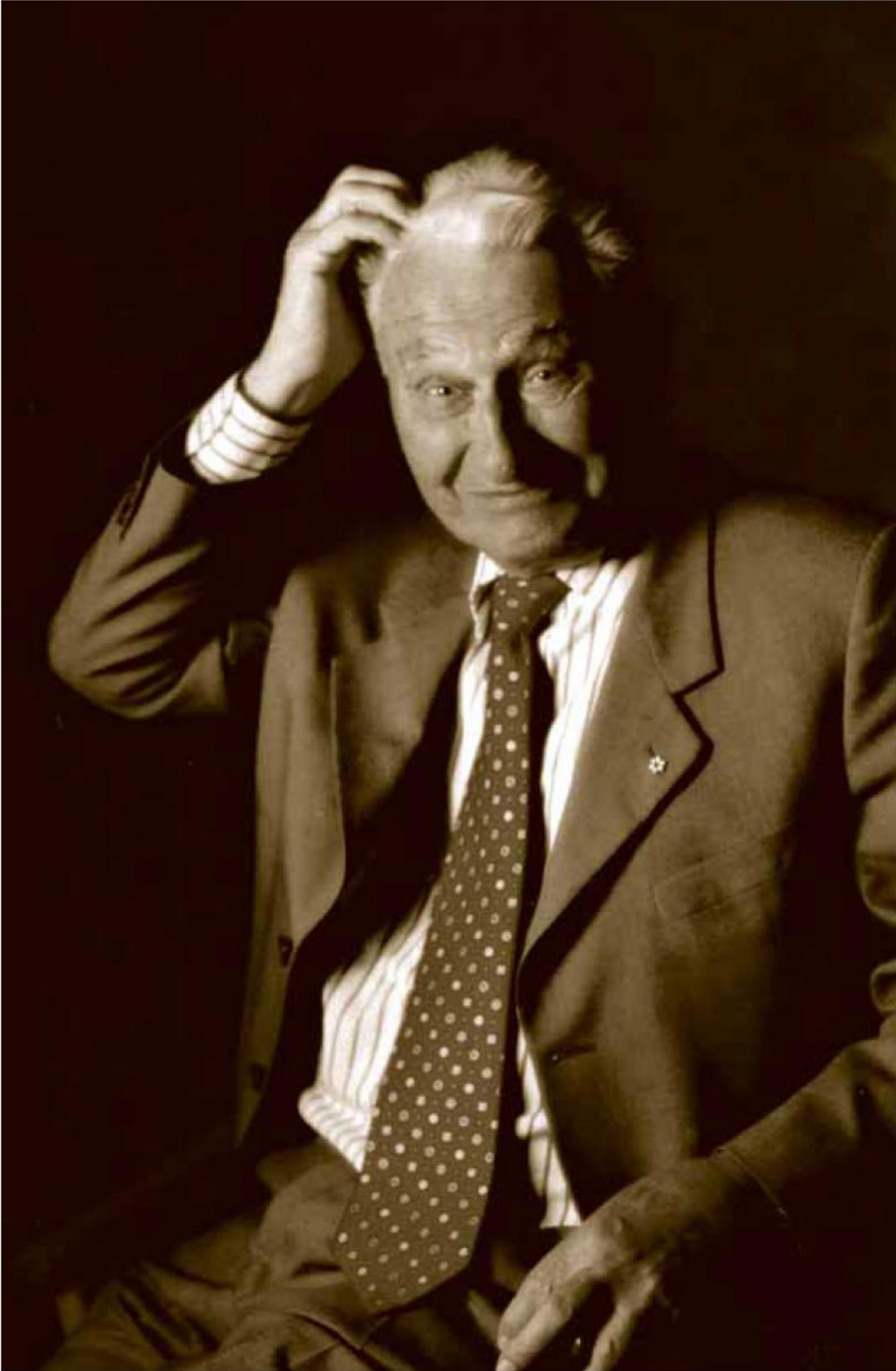

Tomáš Baťa

Známý i neznámý

Vzpomínky na Tomáše Baťu juniora
sestavil Stanislav Knotek

Tomáš Baťa

Známý i neznámý

Vzpomínky na Tomáše Baťu juniora
sestavil Stanislav Knotek

ISBN: 978-80-7473-272-0

Prolog

Stanislav Knotek

Na počátku byl dluh a ten dluh byl u Tomáše Bati. Takhle nějak by mohl začínat můj úvod k této knize. A proč parafráze Janova evangelia? Vysvětlení je prosté. Měl jsem možnost s panem Baťou šestnáct let úzce spolupracovat a za tu dobu jsem poznal jeho bolesti, touhy a přání, z nichž některé nebyly dosud poznány či napraveny. Protože jsem mu za naši vzájemnou a důvěrnou spolupráci velice vděčný, rozhodl jsem se prostřednictvím této knihy alespoň částečně splatit největší dluh, který vůči němu máme. Že žádný dluh necítíte? Tak dobře, zeptám se Vás: „co víte o jeho práci a hlavně úspěších dosažených ve světě během života?“ Přiznejte si férově, že toho moc není. Tomáš Baťa se v našich, to znamená českých a slovenských zemích stal obětí popularity svého otce a také více než čtyřicetiletého tabu, pokud jde o jméno Baťa.

Když se Tomáš Baťa v prosinci roku 1989 objevil na balkonu zlínské radnice, davы nadšených občanů vítali v jeho osobě de facto jeho otce. V následujících letech jsem mu stál často po boku a vnímal jsem tento paradox velice intenzivně. Všichni, kdo se s ním potkávali, zmiňovali s úctou Baťův systém řízení, jeho revoluční sociální reformy, podnikatelské úspěchy a tím vlastně velebili a celebroidali úspěchy jeho otce. Nikdo se nezajímal o to, co dokázal jeho syn, který musel v roce 1939 uprchnout před nacisty a neměl příležitost svoji genialitu na území Československa projevit. Víím jistě, že ho toto přehlížení značně trápilo, ale nikdy to nedal najevo. Už z úcty k otci a jeho dílu. My všichni jsme promarnili obrovskou příležitost diskutovat s ním za jeho života o cestě vzhůru, o překonávání všech překážek, které musel zdotat, o úskalích, s nimiž se musel vypořádat. Dozvěděli bychom se mnohé, co by nás mohlo obohatit a pomoci nám v naší práci. Tomáš Baťa často používal bonmot, podle něhož „z vajíček smaženici uděláš, ale ze smaženice vajíčka zpětně ne“. Já s nadsázkou tvrdím,

že sám tuto tezi popřel tím, co dokázal s troskami baťovského impéria po skončení II. světové války. Vraťme se ale ještě na okamžik před rok 1939. V té době baťovské impérium, spočívající nejen ve výrobě obuvi, ale skládající se z mnoha průmyslových oborů, počínaje strojírnami a konče doly, mělo své centrum, svou hlavu, včetně důležitých údů, ve Zlíně a pobočky po celém světě. Když došlo po válce ke znárodnění baťovského majetku v Československu, ocitly se světové pobočky bez centrály, tělo ztratilo srdce a navíc byly zničeny i hlavní tepny vedoucí od srdce. Vedle znárodnění majetku v Československu proběhly znárodnovací procesy i v ostatních státech nově se tvořícího socialistického bloku a zároveň docházelo k nacionalistickým tendencím v některých asijských enklávách, takže ohroženy byly i některé závody ve státech, pro něž byla po válce typická politická nestabilita. Takto rozvrácený organismus, zbavený nejdůležitějších částí a technologických vazeb (podniky z různých oborů sloužily především sobě navzájem), čekal po válce na geniálního zachránce, jímž se stal Tomáš J. Baťa. Trpělivou, důslednou a pečlivou prací, spojenou s diplomatickým úsilím, postupně stabilizoval, konsolidoval a budoval největší obuvnické impérium na světě. Jeho vítězná cesta je alespoň velmi stručně popsána ve druhé části této knihy. Moc bych si přál, aby tato publikace otevřela čtenářům nové pohledy na Tomáše Baťu juniora; v první části pohled na člověka z masa a kostí, který měl své radosti a starosti, ve druhé části obraz více než důstojného pokračovatele svého geniálního otce.

Nezapomenutelný Tomáš J. Baťa

Každý, kdo se alespoň jednou potkal s panem Tomášem Baťou juniorem, si odnesl vzpomínku, na kterou nelze zapomenout. Vzpomínku na výjimečného, charismatického podnikatele a hlavně člověka.

Následující mozaika mini-příběhů, prožitých jejich autory, poskytuje různorodý pohled na syna a pokračovatele Tomáše Bati – zakladatele a přibližuje nám ostatním jeho osobnost.

Návrat do Zlína

Zdeněk Pokluda

Před zlínskou radnicí nebylo 16. prosince 1989 k hnutí. Občané, stěsnaní na přeplněném náměstí, s nadšením a pohnutím vítali Tomáše Baťu juniora. Cítili sílu okamžiku -- na radničním balkonu tu před nimi stál Baťa, nositel jména, které je se Zlínem nejtěsněji spjato. V oněch listopadových a prosincových dnech roku 1989 se lidem před očima hroutil starý režim se svými socialistickými hesly, skrytými hrozbami a zakázanými jmény. Občané se nadechovali k obnovení demokracie, a jestliže ve Zlíně, uprostřed města, stál nyní opravdový Baťa, každý snadno pochopil, že skutečně nastávají demokratické poměry.

Do Zlína přijel na návštěvu muž, o němž každý věděl, že bydlí v Kanadě a je představitelem baťovské podnikatelské říše, ale něco bližšího tu o něm věděl málokdo. Baťa junior odešel roku 1939 do exilu, od té doby ho Zlíňané neviděli a během čtyřiceti pounorových let jméno Baťa nesmělo ve Zlíně veřejně zaznít.

V prosinci 1989 mohli svého Tomíka Baťu poznat jen staří baťovci, sedmdesátníci a osmdesátníci. Ti se také ještě kdysi doslechli, že za války tento Baťa budoval firemní pobočku v kanadské Batavě, udržoval kontakty s československým exilem kolem prezidenta Beneše v Londýně, oblékl uniformu kanadského důstojníka, upevňoval respekt k jménu Baťa, hned po skončení války konsolidoval baťovské podniky rozseté po celém světě a vedl je opět k rozmachu.

Spolu s mladšími Zlíňany jsem viděl Tomáše juniora v prosinci 1989 poprvé v životě. Hleděli jsme s úctou a zvědavostí na muže, který řídil velké rodinné podniky na Západě, a konečně jsme si nyní mohli dávat dohromady útržky toho, co jsme o něm dosud zaslechli. Někdo se třeba rozpomněl na noviny, které se roku 1967 zmínily o třítydenní obchodní cestě, na niž se do Kanady vypravil z tehdejšího Gottwaldova generální ředitel zdejšího obuvnického gigantu; o programu této kanadské cesty se však čtenáři nic nedozvěděli. V této době komunističtí ekonomové opatrně upozorňovali na baťovské zásady. Při dubčkovské demokratizaci roku 1968 jsme viděli, jak baťovské tradice ve Zlíně ožívaly ještě zřetelněji, avšak po srpnové okupaci byl všemu zase konec a jméno Baťa bylo opět přísně zakázáno.

Otevřené hranice v letech 1968–1969 umožnily cestovat na Západ a Čechoslováci tam našli cosi povědomého – jméno BAŤA nad početnými prodejny obuvi prosperujícího Baťova podniku. Při svých tehdejších cestách do Francie jsem se jako

Zlíňák cítil moc dobře při vstupu do těch krásných obchodů. O tom, že patří k podnikům Tomáše Bati juniora jsem samozřejmě cosi tušil, ale to bylo vše. Asi o patnáct let později jsem toho vzdáleného, bájného Baťu uslyšel mluvit – bylo to někdy kolem roku 1984 nebo 1985 ve vysílání Hlasu Ameriky. V obsáhlém rozhovoru promlouval ke svým krajanům v Československu na rozhlasových vlnách, které překonaly hermeticky uzavřené hranice se Západem, a do paměti se mi vryly silné dojmy: upoutal dobře znějící češtinou s moravským, valašským přízvukem, a také jsem dobře rozuměl jeho slovům, když s velkým uznáním připomínal spolupracovníky ze Zlína, kteří s ním na Západě budovali firmu.

O Baťovi se sice stále mlčelo, avšak na důležitých místech ve Zlíně o firmě i o Tomáši juniorovi moc dobře věděli. Ve vedení obuvnického kolosu národního podniku Svit (a v přidružených organizacích) ve vší tichosti a velice pečlivě sledovali, jak si konkurent Baťa počíná na světových trzích. Poznal jsem to v okamžiku, kdy se mi dostal do rukou obsáhlý souhrn článků ze světového tisku, který byl roku 1986 pořízen pro vedení zlínských podniků a výzkumných ústavů. Tento soubor, nazvaný „Firma Baťa ve světě“, musel zůstat skrytý, byl určen jen zasvěceným a informoval třeba o tom, že na kapitalistickém Západě pracuje ve výrobních a obchodních podnicích Tomáše juniora 85.000 zaměstnanců a vyrábí se 250 milionů párů obuvi. Do zlínského okresního archivu, kde jsem tehdy pracoval, pak k našemu překvapení začaly od vedení podniku Svit proudit dotazy k baťovským dokumentům – bylo to v letech 1988–1989 – a dělo se tak, jak se dalo vytušit, s požehnáním mocných politických a státních orgánů. Šlo o dokumenty do té doby odsouzené k utajování a jako archiváři jsme je rádi dali k dispozici, i když jsme neznali důvody toho náhlého zájmu. Jen zasvěcení cosi věděli o tehdejších sondážích a jednáních pražské vlády s Tomášem Baťou juniorem.

V tehdejší atmosféře se podařilo alespoň trochu prolomit tabu a připomenout jméno Baťa nejširší veřejnosti. V okresních novinách Naše pravda řídila redaktorka M. Karlíková páteční přílohu a do ní jsem v létě 1988 odevzdal k otištění obsáhlejší článek o založení firmy Baťa. Text byl přijat k uveřejnění a vysázen, avšak kdosi přispěchal se stížností, že prý není vhodný... Noviny žily pod přímým dohledem komunistické strany, a tak přišel pokyn článek odstranit a sazbu rozmetat. To proběhlo v červenci, vzápětí se lidem v redakci novin podařilo překážku překonat a už v srpnu vyšel celostránkový článek i s velkou fotografií, na které byl mj. také zakladatel firmy Tomáš Baťa. Ta fotografie se zřejmě stala hlavním důvodem postranních zásahů – nicméně už byla zveřejněna a lidé ve Zlíně mohli po dlouhých desetiletích spatřit zakladatele firmy. A po roce mohli vidět naživo jeho pokračovatele a následníka, Tomáše Baťu juniora, s nímž se do Zlína vrátilo jméno Baťa.

Po listopadu 1989 Tomáš Baťa junior ihned obnovil spojení s Československem, mj. i jako člen poradců prezidenta Havla, nebo když ze své pozice ve strukturách OECD přispěl, aby se členy staly také Česko a Slovensko. Do našich zemí přivedl americkou organizaci Junior Achievement podporující rozvoj mladých podnikatelů. Přitom samozřejmě nezapomínal na Zlín, který vrátil na mapu baťovského podnikání. Investoval miliony dolarů k zakoupení sítě prodejen obuvi, čímž roku 1991 založil novou odnož Baťovy obuvnické organizace sídlo této nové firmy umístil ve Zlíně. Posílilo se tak jeho postavení v soustavě mezinárodního podnikání. Zároveň Baťa věnoval mnoho pozornosti i dalším zlínským podnikům, dovedl předat cenné zkušenosti i otevírat kontakty se světem.

Svůj vztah ke Zlínu projevoval mnoha způsoby, například zřízením Nadace Tomáše Bati, jejíž kulturní, vzdělávací a podpůrné programy každoročně štědře dotoval. V duchu osvědčených baťovských tradic podporoval rozvoj vzdělání. Ve Zlíně pěstoval pan Baťa hned od počátku 90. let pozitivní vztahy s Fakultou technologickou a samozřejmě intenzivně pomáhal na svět záměru zřídit zlínskou univerzitu. Svými kontakty, iniciativou a úsilím klesl cestu k jejímu založení a následně působil jako člen i předseda její správní rady. V paměti mnoha Zlíňanů zůstává mužem, který kolem sebe šířil ducha aktivity a činnostnosti.

PhDr. Zdeněk Pokluda

Zdeněk Pokluda pochází ze Zlína. Vystudoval obory historie-filozofie na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, v roce 1982 absolvoval odbornou archivní stáž v Národním archivu v Paříži. Pracoval jako archivář ve Státním okresním archivu v Mikulově, historik v Muzeu jihovýchodní Moravy ve Zlíně, ředitel Státního okresního archivu ve Zlíně; nyní působí v knihovně Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Kromě jiných témat se zabýval hospodářskými dějinami 19. a 20. století, specializuje se na vývoj a působení firmy Baťa.

Tomáš Baťa s manželkou Sonjou a Valtrem Komárkem pozdravují nadšené Zlíňany

Tomáš Baťa dojatě shlíží na zaplněné zlínské náměstí